ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКИ

ЗАГОРОДНІЙ Сергій Сергійович - здобувач наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» науково-дослідної лабораторії з проблем протидії злочинності навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ

https://orcid.org/0009-0001-0848-7592
DOI: https://doi.org/10.71404/EP.2026.1.85

У статті здійснено аналіз окремих аспектів кримінальної відповідальності за умисне пошкодження об'єктів електроенергетики. Визначено, що енергетична політика нерозривно пов'язана із забезпеченням ключових напрямків розвитку та функціонування державності. Серед основних завдань – трансформація державного управління в паливно-енергетичному комплексі, особливо в електроенергетиці. Нині ефективність реалізації багатьох аспектів державної енергетичної політики значною мірою залежить від статусу та професіоналізму державних управлінських органів. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає спільну роботу над зміцненням енергетичної безпеки, що є ключовим її аспектом. Крім того, цей документ окреслює наступні напрямки дій: використання відновлюваних джерел енергії; підтримка енергозбереження; розвиток енергетичної інфраструктури; стимулювання енергоефективності; інтеграція норм щодо регулювання ключових компонентів acquis Європейського Союзу. Аргументовано, що пошкодження інколи трактують як приведення майна в настільки неналежний стан, коли використання предмета кримінального правопорушення за його початковим призначенням стає неможливим або значно ускладнюється без попереднього ремонту, за умови, що існує реальна можливість відновлення його первинних властивостей. Будь-яке пошкодження майна означає порушення його фізичної цілісності та зниження економічної цінності, за якого об'єкт зберігає потенціал для відновлення пошкоджених характеристик. Науково доведено, що в контексті ст. 194-1 Кримінального кодексу України, а також суміжних кримінальних та адміністративних правопорушень, пошкодженням об'єктів електроенергетики слід вважати суспільно небезпечну дію, яка полягає у неправомірному впливі на хоча б один із вказаних об'єктів з метою погіршення його функціональності. Унаслідок цього він частково втрачає свої споживчі властивості, економічну цінність або можливість використання за призначенням значно ускладнюється. При цьому зберігається можливість його відновлення.

Ключові слова: пошкодження, руйнування, знищення, електроенергетика, енергетична інфраструктура, енергетична безпека.

Актуальність дослідження

Енергетична безпека є ключовим показником розвитку держави, оскільки вона віддзеркалює стан економіки, при якому забезпечується надійний захист інтересів людини, суспільства та держави. Навіть за складних зовнішніх чи внутрішніх умов, енергетична безпека гарантує соціальну орієнтованість політики. Її рівень визначається внеском різних складових: соціальної, екологічної, військової, правової, інформаційної та інших сфер, які формують життєдіяльність країни, регіону чи окремої території.

Сучасне розуміння феномену енергетичної безпеки значно розширилося, набуваючи багатовимірного характеру. У від-

правній точці свого наукового осмислення це поняття охоплювало перш за все забезпечення стабільного постачання енергоресурсів для задоволення потреб населення та економіки окремої держави. Проте, за останні три десятиліття його трактування зазнало істотних змін, включивши до свого складу такі аспекти, як екологічна та техногенна безпека. Дж. Станіслау, один із засновників Кембриджської асоціації енергетичних досліджень, наголошує, що енергетична безпека в сучасних умовах вже не обмежується питанням надійності постачання енергії. Навпаки, її концептуальні рамки охоплюють широкий спектр проблем, зокрема політичну стабільність, захист довкілля, розвиток інфраструктури, а також протидію загрозам тероризму. Крім того, енергетична безпека нерозривно пов'язана зі сприянням сталому розвитку та подоланням викликів, спричинених кліматичними змінами. Таким чином, це поняття набуває комплексного характеру, відображаючи новітні глобальні пріоритети й виклики сучасності [18, с. 1–34].

Загрози для енергетичної безпеки охоплюють події як короткострокового, так і довготривалого характеру, що здатні порушити стабільну функціональність енергетичного комплексу, спричинити обмеження або перебої в енергопостачанні, викликати аварійні ситуації та інші негативні наслідки для енергетичної системи, економіки й суспільства загалом. Умовно такі загрози поділяються на кілька основних груп: економічні, соціально-політичні, зовнішньоекономічні та зовнішньополітичні, техногенні й природні, а також ті, що пов'язані з недоліками у системі управління. Усі ці категорії безпосередньо стосуються енергетичного комплексу України та мають вплив на його стабільність і безпеку.

Для забезпечення енергетичної безпеки країни необхідно першочергово докорінно підвищити ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів. Невідкладного вирішення потребують питання скорочення енергетичної залежності України, диверсифікації джерел постачання енергії, ефективної реалізації транзитного потенціалу держави та модернізації енергетичної інфраструктури із залученням новітніх технологій. Виконання цих завдань неможливе без суттєвого підвищення ефективності керування паливно-енергетичним комплексом, посилення контролю за діяльністю державних підприємств у цій галузі та стратегічного використання національних транзитних ресурсів-нафтопроводів, газопроводів, підземних сховищ газу, ліній електропередач, а також транспортної інфраструктури, включно із залізницями та портами.

Метою дослідження є виокремлення та надання характеристики окремим аспектів кримінальної відповідальності за умисне пошкодження об'єктів електроенергетики.

Стан дослідження

Деякі аспекти кримінальної відповідальності за умисне пошкодження об'єктів електроенергетики досліджували у своїх працях такі вчені: О. М. Баранова, Р. О. Боднарчук, Р. А. Бориславський, І. Б. Газдайка-Василишин, Ю. П. Дзюба, О. П. Дячкін, С. А. Миронюк, Р. О. Мовчан, С. В. Незнайко, О. Г. Сандул, А. В. Семенюк-Прибатень, О. В. Таран, О. О. Юріков та ін. Хоча праці цих дослідників становлять значну наукову й практичну цінність, чимало питань, пов'язаних із ознаками складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 194-1 КК України, залишилися дискусійними, а деякі взагалі недослідженими.

Виклад основного матеріалу

У сучасному світі, орієнтованому на подальшу глобалізацію та інтеграцію, енергобезпека багато в чому залежить від того, як вибудуються відносини між державами і якою мірою спільні зусилля дозволять вирішити проблему енергетичної безпеки.

Крім того, енергетична політика нерозривно пов'язана із забезпеченням ключових напрямків розвитку та функціонування державності. Серед основних завдань – трансформація державного управління в паливно-енергетичному комплексі, осо-

бливо в електроенергетиці. Нині ефективність реалізації багатьох аспектів державної енергетичної політики значною мірою залежить від статусу та професіоналізму державних управлінських органів. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає спільну роботу над зміцненням енергетичної безпеки, що є ключовим її аспектом. Крім того, цей документ окреслює наступні напрямки дій: 1) використання відновлюваних джерел енергії; 2) підтримка енергозбереження; 3) розвиток енергетичної інфраструктури; 4) стимулювання енергоефективності; 5) інтеграція норм щодо регулювання ключових компонентів acquis ЄС.

Щодня на території України відбувається низка відключень об'єктів електроенергетики, кожне десяте з яких є незаконним і призводить до дестабілізації роботи комунально-побутових і соціально-значущих об'єктів, що, зокрема, пов'язано з розгалуженістю систем енергопостачання.

Збройна агресія росії проти України поставила нові виклики перед кримінальним законодавством нашої держави. Здатність підтримувати стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз є так званим критерієм економічної безпеки, який забезпечить економічну стабільність та незалежність, а також економічне зростання [15, с. 575–579; 19, с. 208;]. Саме тому, існує нагальна потреба забезпечити належну кримінально-правову охорону об'єктів електроенергетики.

Для належного функціонування об'єктів електроенергетики, а також недопущення фактів їх пошкодження в 2005 році Законом України від 31 травня 2005 року № 2598-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення в галузі електроенергетики» було встановлено кримінальну відповідальність за їх умисне пошкодження шляхом доповнення КК України ст. 194-1 [11].

Відповідно до статистичних даних Офісу Генерального прокурора, за 2013 рік – зареєстровано 434 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 194-1 КК України; за 2014 рік – 372; за 2015 рік – 243; за 2016 рік – 242; за 2017 рік – 216; за 2018 рік – 125; за 2019 рік – 85; за 2020 рік – 69; за 2021 рік – 60; за 2022 рік – 33; за 2023 рік – 41; за 2024 рік – 50; за 2025 рік – 62 [14]. Зазначені дані свідчать про те, що останніми роками кількість фактів умисного пошкодження об'єктів електроенергетики починає зростати. Це зумовлено бойовими діями на території України, а також диверсійною роботою з боку держави агресора.

Україна здійснила анбандлінг на ринках електричної енергії та газу, відповідно до вимог європейського законодавства, яке зобов'язує розділяти конкуруючі види бізнесу, зокрема торгівлю електроенергією та виробництво енергоносіїв, від монопольних діяльностей, таких як транспорт і розподіл електроенергії чи газу. Ця реформація у сфері енергопостачання сприяла: встановленню прозорих механізмів постачання електроенергії; розвитку конкуренції на ринку; демонополізації сектора електроенергії; зміцненню заходів для покращення енергетичної безпеки України.

Стаття 194-1 КК України передбачає кримінальну відповідальність за: 1) умисне пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики, якщо ці дії призвели або могли призвести до порушення нормальної роботи цих об'єктів, або спричинило небезпеку для життя людей (ч. 1); 2) вчинення цих дій повторно або за попередньою змовою групою осіб, або загальнонебезпечним способом (ч. 2); 3) вчинення цих дій, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки (ч. 3) [5].

Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення проявляється у двох формах: 1) пошкодження; 2) руйнування. Наслідки у вигляді призведення або можливості до призвести до порушення нормальної роботи цих об'єктів, або спричинило небезпеку для життя людей є обов'язковою ознакою складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 194-1 КК України. Загибель людей або інші тяжкі наслідки є обов'язковими ознаками кваліфікованого складу (ч. 3 ст. 194-1 КК України). Таким чином, умисне по-

шкодження об'єктів електроенергетики (ст. 194-1 КК України) – це кримінальне правопорушення з матеріальним складом. Крім того, у ч. 2 цієї статті передбачено ще одну ознаку об'єктивної сторони умисного об'єктів електроенергетики, яка має обов'язковий характер, – загальнонебезпечний спосіб [17, с. 124–125].

З огляду на викладене, дослідження ознак об'єктивної сторони умисного пошкодження або руйнування об'єктів електроенергетики слід розпочати з визначення суспільно небезпечних дій цього кримінального правопорушення, якими є пошкодження.

У тлумачних словниках слово «пошкоджувати» означає: 1) виводити що-небудь з ладу; 2) псувати; 3) руйнувати»; 4) шкодити; 5) приводити в несправний стан; 6) порушувати цілісність, міцність; 7) погіршувати якість; 8) спричинювати шкоду тощо [9, с. 484; 10]. З етимологічної позиції пошкоджувати – приводити що-небудь у непридатний стан, псувати, руйнувати, порушувати цілісність чого-небудь. Деякі тлумачні словники ототожнюють дії «пошкоджувати» та «руйнувати». Однак, в кримінальному законодавстві поняття не можуть бути багатозначними [17, с. 125].

Пошкодженням майна Пленум Верховного Суду України визнає погіршення якості, зменшення цінності речі або приведення її на якийсь час у не придатний до використання за цільовим призначенням стан [12]. Аналогічне визначення пропонують деякі українські вчені [2, с. 103]. Схоже тлумачення пропонує А. В. Семенюк-Прибатень, однак додає слово «протиправне», тобто пошкодженням майна, на думку вченої, слід вважати протиправне заподіяння шкоди чужому майну, що спричиняє погіршення його якості, зменшення цінності або тимчасової непридатності для використання за цільовим призначенням [13, с. 216]. Пошкодження майна передбачає неправомірний вплив на об'єкт, що призводить до часткової втрати його споживчих властивостей і економічної цінності. Такий стан суттєво ускладнює або обмежує можливість майна виконувати свою функцію за призначенням. Відновлення пошкодженого майна можливе, але лише після відповідних фінансових, трудових чи інших вкладень, що дозволяють повернути йому втрачені корисні властивості, хоча б тимчасово або частково [6, с. 843]. М. І. Хавронюк стверджує, що пошкодження – це приведення у часткову непридатність щодо цільового використання [16, с. 223]. На думку Р. А. Бориславського, пошкодження майна – це протиправний руйнівний вплив на майно, унаслідок якого погіршується якість чи зменшується цінність майна, що призводить до часткової та/або тимчасової неможливості використання майна за цільовим призначенням [1, с. 34].

Пошкодження інколи трактують як приведення майна в настільки неналежний стан, коли використання предмета кримінального правопорушення за його початковим призначенням стає неможливим або значно ускладнюється без попереднього ремонту, за умови, що існує реальна можливість відновлення його первинних властивостей. Будь-яке пошкодження майна означає порушення його фізичної цілісності та зниження економічної цінності, за якого об'єкт зберігає потенціал для відновлення пошкоджених характеристик.

З огляду на зазначене, можна виокремити такі ознаки пошкодження майна: 1) погіршення якості; 2) зменшення цінності; 3) непридатне до використання за цільовим призначенням протягом певного часу; 4) може бути відновлене [17, с. 125].

Пошкодження майна розглядається як суспільно небезпечна дія, що полягає у неправомірному впливі на об'єкт із метою погіршення його стану. У результаті таких дій майно частково втрачає свої споживчі властивості та економічну цінність, що суттєво ускладнює або обмежує його використання за призначенням. Однак майно може бути відновлено, повертаючи собі втрачені або зменшені корисні якості, які дозволяють експлуатацію відповідно до його функціонального призначення [17, с. 127].

Предметом умисного пошкодження об'єктів електроенергетики є технічні за-

соби та споруди електрозв'язку, що входять до складу електроенергетичної мережі. Їх пошкодженням деякі вчені вважають: 1) приведення будь-яким способом на певний час у стан, не придатний для використання за цільовим призначенням [7, с. 400; 6, с. 843; 8, с. 1112]; 2) приведення на певний час або остаточно у цілком або частково непридатний за цільовим призначенням стан [3, с. 398]; 3) приведення в стан, за якого вони цілком або частково втрачають здатність використовуватися для передачі інформації [5, с. 766]. Таким чином, переважна більшість учених для тлумачення поняття «пошкодження» використовують передбачене в постанові Пленуму Верховного Суду України від 2 липня 1976 року № 4 «Про судову практику в справах про знищення та пошкодження державного чи колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки» визначення [17, с. 127].

Висновки

Визначено, що енергетична політика нерозривно пов'язана із забезпеченням ключових напрямків розвитку та функціонування державності. Серед основних завдань – трансформація державного управління в паливно-енергетичному комплексі, особливо в електроенергетиці. Нині ефективність реалізації багатьох аспектів державної енергетичної політики значною мірою залежить від статусу та професіоналізму державних управлінських органів. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає спільну роботу над зміцненням енергетичної безпеки, що є ключовим її аспектом. Крім того, цей документ окреслює наступні напрямки дій: 1) використання відновлюваних джерел енергії; 2) підтримка енергозбереження; 3) розвиток енергетичної інфраструктури; 4) стимулювання енергоефективності; 5) інтеграція норм щодо регулювання ключових компонентів acquis ЄС.

Аргументовано, що пошкодження інколи трактують як приведення майна в настільки неналежний стан, коли використання предмета кримінального правопорушення за його початковим призначенням стає неможливим або значно ускладнюється без попереднього ремонту, за умови, що існує реальна можливість відновлення його первинних властивостей. Будь-яке пошкодження майна означає порушення його фізичної цілісності та зниження економічної цінності, за якого об'єкт зберігає потенціал для відновлення пошкоджених характеристик.

Науково доведено, що в контексті ст. 194-1 КК України, а також суміжних кримінальних та адміністративних правопорушень, пошкодженням об'єктів електроенергетики слід вважати суспільно небезпечну дію, яка полягає у неправомірному впливі на хоча б один із вказаних об'єктів з метою погіршення його функціональності. Унаслідок цього він частково втрачає свої споживчі властивості, економічну цінність або можливість використання за призначенням значно ускладнюється. При цьому зберігається можливість його відновлення.

Література

1. Бориславський Р. А. Диференціація кримінальної відповідальності за знищення або пошкодження майна за кримінальним правом України : дис. … д-ра філософії : 08 «Право». Львів, 2020. 237 с.

2. Дячкін О. П. Кримінально-правова охорона об'єктів електроенергетики та зв'язку : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2009. 258 с.

3. Кримінальне право України. Особлива частина. Альбом схем : навч. посіб. Київ : Алерта, 2015. 576 с.

4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: http://zakon3.rada.gov.ua /laws/show/2341-14.

5. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / [за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В.І. Борисова, В. І. Тютюгіна]. 5-те вид., доповн. Харків : Право, 2013. Т. 2 : Особлива частина / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]. 2013. 1040 с.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1046 с.

8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та доповн. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.

9. Пошкоджувати. *Словник української мови* : в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 7 : Поїхати–Приробляти. 1976. 723 с. URL: http://sum.in.ua/s/poshkodzhuvaty.

10. Пошкоджувати. *Словник української мови*. URL: https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BF%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B6%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8.

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за порушення в галузі електроенергетики : Закон України від 31 трав. 2005 р. № 2598-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2598-15#Text.

12. Про судову практику в справах про знищення та пошкодження державного чи колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки : постанова Пленуму Верховного Суду України від 2 лип. 1976 р. № 4. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-76#Text.

13. Семенюк-Прибатень А. В. Поняття знищення та пошкодження майна у кримінальному праві України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 3. С. 207–219. (Серія «Юридична»).

14. Статистика / Офіс Генерального прокурора : [сайт]. URL: https://new.gp.gov.ua/ua/posts/statistika.

15. Тарасенко О. С. Окремі засади адміністративно-правового регулювання суб'єктів державного фінансового моніторингу: зарубіжний досвід. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 575–579. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2023/136.pdf.

16. Хавронюк М. І. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України. 2-ге вид. Київ : Дакор, 2021. 266 с.

17. Юріков О. О. Кримінальна відповідальність за умисне пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі : дис. … д-ра філософії : 08 «Право». Київ, 2021. 311 с.

18. Advanced Review, Christian Breyer (2017) Definitions and dimensions of energy security: a literature review. *WIREs Energy and Environment*. Vol. 7, Issue 1. P. 1–34. https://doi.org/10.1002/wene.268. URL: https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/wene.268.

19. Cherniavskyi, S., Dzhuzha, A., Babanina, V., & Harust Yu. (2022). Financial and Economic Security in Ukraine: Improving a System based on the International Example. *Review of Economics and Finance*. 20 (1). P. 208–215. DOI: 10.37635/jnalsu.28(4).2021.157-168. URL: https://refpress.org/wp-content/uploads/2022/10/Cherniavskyi_REF.pdf.

SOME ASPECTS OF CRIMINAL LIABILITY FOR INTENTIONAL DAMAGE TO ELECTRIC POWER FACILITIES

The article analyzes certain aspects of criminal liability for intentional damage to power facilities. It is determined that energy policy is inextricably linked with ensuring key areas of development and functioning of statehood. Among the main tasks is the transformation of public administration in the fuel and energy complex, especially in the power industry. Currently, the effectiveness of the implementation of many aspects of state energy policy largely depends on the status and professionalism of state administrative bodies. The Association

Agreement between Ukraine and the European Union provides for joint work on strengthening energy security, which is its key aspect. In addition, this document outlines the following areas of action: the use of renewable energy sources; support for energy conservation; development of energy infrastructure; stimulation of energy efficiency; integration of norms regulating key components of the European Union acquis. It is argued that damage is sometimes interpreted as bringing property into such an inappropriate state that the use of the object of the criminal offense for its original purpose becomes impossible or significantly complicated without prior repair, provided that there is a real possibility of restoring its original properties. Any damage to property means a violation of its physical integrity and a decrease in economic value, under which the object retains the potential to restore the damaged characteristics. It has been scientifically proven that in the context of Art. 194-1 of the Criminal Code of Ukraine, as well as related criminal and administrative offenses, damage to electric power facilities should be considered a socially dangerous action consisting in an unlawful impact on at least one of the specified facilities with the aim of worsening its functionality. As a result, it partially loses its consumer properties, economic value or the possibility of using it for its intended purpose becomes significantly complicated. At the same time, the possibility of its restoration remains.

Keywords: damage, destruction, destruction, electric power industry, energy infrastructure, energy security.